

Vies, gevaarlijk en ongezond

In 1968 wordt AAgrunol opgekocht door AKU, één van de voorlopers van Akzo. Het bedrijf heeft dan haar grootste omvang bereikt, maar verkeert in een slechte staat van onderhoud. Leo Jansen, voormalig Tweede Kamerlid (PPR) zat in die tijd in de Raad van Bestuur van AKU. Terugkijkend op die overname zegt hij: 'Het was er een grote rot-zooi.' En: 'Na 1968 is daar weinig meer aan gedaan, omdat men niet meer wilde investeren in een project waar geen toekomst in zit. Akzo heeft AAgrunol zo'n beetje leeg laten lopen'.

Bewoners verwijzen niet ten onrechte naar de vele zieke werknemers en de slechte staat van onderhoud van de machines en de gebouwen. De enkele werknemers die over die tijd willen spreken verwijzen naar de vele lekkages, de kapotte slangetjes, de lekke persluchtmaskers die ze droegen, de veiligheidsvoorschriften die niet werden nageleefd, het gebrek aan kennis dat ze hadden van de stoffen waarmee ze moesten werken, de opslag van gevaarlijke vloeistoffen open en bloot op het terrein, het gevaar bij brand en stroomuitval, enzovoort.

Opvallend is dat in de tientallen jaren van actie nauwelijks iets van de werknemers in de fabriek wordt gehoord. Sommigen verklaren het door de vele seizoenarbeiders waar AAgrunol gebruik van maakte. Als werknemers over de werkomstandigheden in het bedrijf uit de school klappen, zouden ze hun baan wel eens kunnen verliezen, denken zij. Volgens anderen dreigde de directie het personeel met repercussies als zij hun mond opendeden. En weer anderen zeggen dat het bedrijf het personeel zwijggeld heeft betaald.

Zeker is dat een aantal oud-werknemers van AAgrunol na verloop van tijd gezondheidsklachten kreeg. Het is niet te bewijzen, maar de omgang met de bestrijdingsmiddelen lijkt meestal de oorzaak. De bedrijfsleiding van AAgrunol probeerde ziektegevallen zo snel mogelijk kwijt te raken. Mede door het grote aantal seizoenarbeiders en de vele tijdelijke contracten was dit niet zo moeilijk. Van drie ex-AAgrunolwerknemers met gezondheidsklachten, die later bij de gemeente Groningen in dienst zijn gekomen, is op geheimzinnige wijze hun medisch dossier over de AAgrunol-periode spoorloos verdwenen.

De journalist Willem de Haan interviewde in 1990 Herman van Doorn (naam op verzoek van betrokkene gewijzigd). Van Doorn werkt bij AAgrunol als leerling-laborant in de jaren 1949-1950. Hij is dan 17 jaar en moet allerlei proefjes doen, chemische stoffen verbranden of in water oplossen.

'Bij brand of als de electriciteit uitviel werden de ventilatoren uitgezet. Dan kreeg je de rook en de stank recht in het gezicht. We moesten dan allemaal naar buiten. Als je toch een adempje naar binnen kreeg lag je bijna op de grond van benauwdheid. In 1950 op Oudjaarsdag kreeg ik het benauwd en een uur later was ik totaal verlamd. Het heeft zeker een half jaar geduurd

voordat ik weer kon lopen. Ik heb in het ziekenhuis gelegen. Na die maanden ben ik weer bij AAgrunol begonnen voor halve dagen. Toen overleed plotseling mijn chef. Toen ging er bij mij een lichtje op. Mijn artsen hadden tegen mij gezegd dat ik waarschijnlijk een arsenicum- of kwikvergiftiging had gehad. Anders was het nooit mogelijk om binnen zo'n korte tijd helemaal verlamd te zijn. Ik dacht: die chef heeft waarschijnlijk ook een vergiftiging gehad. Toen ben ik naar mijn chef gestapt, die heeft het doorgebrieft aan de directeur. Toen moest ik op kantoor het verhaal vertellen. Dus ik zei dat twee specialisten dachten dat ik waarschijnlijk een arsenicum- of kwikvergiftiging had. Toen ik dat de directeur vertelde ontlofte hij. Mij werd de deur gewezen en ik mocht het fabrieksterrein niet meer op.'

'Ik wilde werk maken van mijn ontslag. Mijn advocaat zei 'We kunnen procederen, maar heb je geld?'. Ik zei 'nee'. 'Nou' zei zij 'als je 20.000 gulden had zou je het nog niet winnen, want dan gooit de fabriek er 40.000 tegen aan. En heb je 50.000 gulden dan komen zij met 100.000 gulden'. Het was voor mij niet te winnen.

Ik heb nog steeds last van de vergiftigingen uit 1950. Ik loop moeilijk, ik heb spierverkortingen aan mijn benen, mijn armen, mijn handen en in mijn lichaam.'

'De laatste 20 jaar heb ik bij de gemeente gewerkt. De gemeentearts vroeg mijn gegevens op, vanaf 1950 toen ik in het ziekenhuis lag. Die gegevens moesten er zijn, maar ze waren verdwenen. Wat ik daar van moet denken, ik weet het niet....'

Woonboten in het Winschoterdiep

Volgens Oosterpoort-bewoner en actievoerder Feiko Groen, krijgt het bedrijf steeds meer problemen om werknemers te werven. 'In de stad weet iedereen hoe vies, gevaarlijk en ongezond werken het daar is. Voor de seizoenswerkzaamheden doen ze steeds meer een beroep op buitenlanders. Grieken, Italianen, Surinamers en Antillianen. Mensen die anders moeilijk aan de bak kunnen komen.' Ook werken er diverse mensen uit de Molukse gemeenschap.

In 1972 krijgt AAgrunol een eerste aanpassing (revisie) van de Hinderwetvergunning. Er staan 65 merendeels standaardvoorwaarden in. De Milieufederatie Groningen tekent bezwaar aan. AAgrunol diende de aanvraag namelijk in 1968 in en de vergunning die nu (1972) verleend wordt, is volgens de Milieufederatie al weer sterk achterhaald.

Lijst met klachten

In de jaren zeventig nemen de bezwaren van

omwonenden weer toe. Dit komt met name door een aantal incidenten bij AAgrunol. In 1973 wordt er een grote hoeveelheid giftig fosfor gestolen. De flesjes met fosfor lagen open op het terrein opgeslagen. Een ieder die het hek over klimt kan bij het materiaal. Ondanks zoekacties en buurtonderzoek door de politie worden de giftige stoffen niet teruggevonden.

Verder zijn er met enige regelmaat brandjes in het bedrijf. Rook- en stofwolken verwaaien over de Oosterpoort en slaan soms uren later neer. Niemand weet wat voor stoffen het zijn. 'De verf wordt van de kozijnen gebeten en de laklaag van je auto wordt aangetast. Er zitten allemaal plekken op', vertelt Feiko Groen. Hij wordt actief in de Milieugroep Oosterpoort. Deze Milieugroep is opgericht om AAgrunol dicht en eventueel weg te krijgen uit de woonwijk.

Een aantal buurtbewoners heeft niet alleen last van het stof, maar ook van het lawaai en

het neonlicht bij AAgrunol. 's Avonds en 's nachts maken de machines bij AAgrunol flink wat lawaai. Verder is de neonreclame zo hard-wit dat sommige bewoners alleen met heel dikke gordijnen het licht buiten kunnen sluiten.

Naar aanleiding van de klachten van buurtbewoners zegt het bedrijf maatregelen toe. De directie nodigt de Milieugroep Oosterpoort uit om wekelijks de klachten door te nemen. Het bedrijf weet zo precies op welke dag in welk deel van de wijk er welke klachten zijn en belooft aan de hand daarvan effectieve maatregelen te nemen. Feiko Groen terugkijkend: 'Ze beloofden elke keer wat te doen, maar er kwam niets van terecht. Onze lijst met klachten werd steeds langer'.

Op 20 december 1974 brengen burgemeester en wethouders een werkbezoek aan AAgrunol, waarin 'harde afspraken' worden gemaakt. Het mag niet baten...

De Milieugroep Oosterpoort, geadviseerd door de Milieufederatie, vindt dat de fabriek niet langer alleen onder de Hinderwet moet vallen. Beter zou zijn het bedrijf onder de Wet op de Luchtverontreiniging onder te brengen. Dan heeft de overheid meer kans het bedrijf tot milieumaatregelen te dwingen en eventuele sancties toe te passen. De Hinderwet moet door de gemeente worden gecontroleerd; de provincie is verantwoordelijk voor de uitvoering van de Wet op de Luchtverontreiniging. Vanaf april 1975 krijgt de provincie Groningen officieel met AAgrunol te maken.

Angst

De ongerustheid over de continue uitstoot van stoffen bij AAgrunol neemt toe, maar er komt een nieuw soort angst bij. Angst voor het risico dat bewoners lopen als er een calamiteit bij het bedrijf onstaat. Stel er breekt brand uit of er is een explosie, welk gevaar lopen zij dan?

Het gemeentebestuur raakt mede door de bewonersacties ervan overtuigd, dat een bestrijdingsmiddelenfabriek zo dicht bij een woonwijk een gevaarlijke zaak is. Bovendien leeft het bedrijf de Hinderwetvergunning niet na. Toch aarzelt de gemeente om maatregelen te nemen.

Het zijn de jaren zeventig; Nederland heeft de oliecrisis net achter de rug en voelt nog volop de lasten van de wereldwijde economische recessie. In de provincie Groningen gaat het slecht met de aardappelmeel- en strokartonfabrieken. De werkloosheid in Noord-Nederland stijgt naar een triest record. De noordelijke politiek wil wel dat AAgrunol weggaat uit de Oosterpoort, maar vindt het tegelijkertijd van groot belang, dat de circa 250 arbeidsplaatsen worden behouden.

'We klaagden al jaren bij de gemeente. Soms stegen hele wolken boven AAgrunol op en dat daalde dan later weer neer. We hadden afbijtplekken op onze auto, de verf van de kozijnen was aangetast, het bladderde er zo af, het wasgoed werd geel. Op kosten van AAgrunol mochten we dat dan weer opnieuw laten wassen. Mensen hadden hoofdpijn, waren misselijk, konden moeilijk ademen.'

Toen werd ik actief

Feiko Groen (55) is schilder en woont in de Oosterpoort aan het Winschoterdiep, recht tegenover AAgrunol. Van 1973 tot 1988 was hij actief in de actiegroepen tegen AAgrunol.

'Er woonde hier vroeger een visboer in de straat. Die man ging verbouwen en had voor

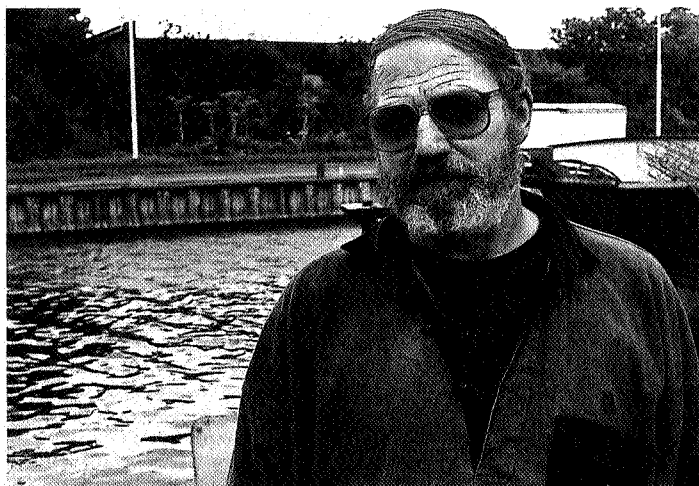
elk verbouwinkje toestemming gevraagd bij de gemeente. Op een gegeven moment moest ie zijn zaak sluiten. Buren hadden last van de stank van de vis. Toen werd het mij te gortig. Wij hadden al jaren last van stank van 'de overkant'. Die produceerden alles wat niet mocht en breidden uit zonder dat ze er maar een vergunning voor hadden.'

'Tot 1973 deed de gemeente niks. Toen werd ik actief. Ik heb zelf 620 klachten ingediend waarvan 90 per brief. De Wijkraad vroeg of ik met hun mee wilde doen, ze hadden een Milieugroep waar ik actief in werd. Op eigen kosten lieten we monsters nemen van het Winschoterdiep. AAgrunol loosde 60 procent te veel aan kwik. Directeur Kastermans maakte mij voor leugenaar uit, maar toen ik hem met de gegevens van een Riza-rapport om de oren sloeg moest hij me wel geloven.'

'We vroegen een paar uitzendkrachten die er werkten om doosjes mee te nemen, zodat we wisten welke stoffen ze maakten. Iemand van de Wijkraad heeft er via het uitzendbureau ook nog een week of zes gewerkt. Hij keek rond en gaf ons dan informatie. Het bleek dat de uitzendkrachten en het tijdelijk personeel het vieze werk deden. Die werkten zonder monddoeken of maskertjes voor met die giftige poeders.'

'In 1974 legde de gemeente milieubelasting op aan de burgers. Ik heb geweigerd dat te betalen. De grote vervuiler AAgrunol moet eerst betalen, vond ik. Zij konden alles maar doen en laten en wij moesten betalen. De

Feiko Groen

gemeente heeft toen beslag op mijn inboedel gelegd. Het jaar daarop heb ik weer geweigerd. Ik weet niet precies hoe het gegaan is, maar ze hebben het mij geloof ik kwijtgescholden. Ik heb het in ieder geval nooit betaald.'

'Die acties tegen AAGrunol, 25 jaar ben ik actief geweest, het heeft mij een stuk van mijn leven gekost. Ik kreeg dreigtelefoontjes, ze wilden mijn kinderen verminken en mijn huis in de brand steken...

We mogen God op de blote knieën danken dat het allemaal zo goed gelopen is. Er had hier eenzelfde ramp kunnen gebeuren als in Seveso, ook dat spul zat hier in de mengers. En die mengers liepen nogal eens vast door oververhitting.'

'AAGrunol heeft veel giftige stoffen in het Winschoterdiep geloosd. Door de centrale is dat water ook over andere delen van de stad

In de jaren zeventig neemt AAGrunol een aantal veiligheidsmaatregelen die overlast in de wijk moet voorkomen. Naar eigen zeggen investeert het bedrijf hiervoor tussen 1972 en 1978 zes miljoen gulden. Verder wordt er een veiligheidsdeskundige aangetrokken en worden er bepaalde productieprocessen afgestoten. In 1976 sluit de afdeling kwiksynthese. Tot dan toe heeft AAGrunol jaarlijks 2000 kilo kwik op het riool geloosd. De directie zegt met deze productie te stoppen uit economische overwegingen: er zou geen vraag meer zijn naar kwikhoudende bestrijdingsmiddelen.

AAGrunol verwerkt aan het Winschoterdiep na 1976 grondstoffen die betrokken worden van elders. Het mengen (formuleren) en verpakken van bestrijdingsmiddelen vormt

verspreid. Volgens mij heeft de overheid dat veel te lang laten liggen. Nu duurt het misschien nog wel 25 jaar voor dat dat water schoon is. En wie zal het betalen...?'

'Toen AAGrunol naar Delfzijl is verhuisd, heb ik daar symbolisch de eerste steen gelegd. Met een masker op. We wilde de bewoners van Delfzijl waarschuwen wat voor bedrijf er kwam.'

'Ik heb veel van die acties geleerd, maar als ik zie dat er nog steeds bedrijven zijn die zulk spul produceren, dan denk ik: het is water naar de zee dragen. Ik zeg je: je moet eerst producten goed onderzoeken en weten hoe en met welke stoffen ze gemaakt worden en pas als het vertrouwd is moet je ze op de markt brengen.'

'Dat samenwerken in de Wijkraad en Milieugroep met de studenten ging goed. Weken achtereen zaten we tot diep in de nacht te

vanaf dat jaar de hoofdmoot van de AAGrunol-activiteiten. Het bedrijf kent dan nog slechts één enkele eigen productie: Monam (metam-natrium, een carbamaat, veel gebruikt in de aardappelteelt in het Noorden).

Brand

Op 15 januari 1975 vliegt een reactieketel met zwavelkoolstof in de brand. Aangezien de hoeveelheid zwavelkoolstof in de tank maar gering is - zo blijkt achteraf - is er geen gevaar voor de volksgezondheid. Toch ontstaat er veel commotie rond de brand. AAGrunol wordt ervan beschuldigd de brand 'binnenskamers' te hebben willen houden. Zowel de brandweer alsook het ge-

vergaderen en acties voor te bereiden. Juist door die studenten kon ik mijn acties zolang volhouden. Er kwamen steeds weer nieuwe bij en die jongens kwamen met steeds weer nieuwe ideeën, ze konden goed praten en hadden verstand van chemie. Job Schreuder was de man van de rapporten, met Hans Jilisen heb ik heel wat acties georganiseerd. Hij maakte ook de affiches. Een keer was hij hem ingebroken en was zijn computer kapot geslagen. Andere namen van mensen die ik mij herinner zijn Hans Jorritsma, Elsbeth Morsseit, Bart Jacobs, Henri Pas, Paul Arends, Tom van Doormalen, Henk Last, Wilma en Jaques. En er waren er nog wel meer.'

meentebestuur zijn verbaasd over de alarmering. De eerste melding van de brand komt namelijk niet van AAGrunol zelf, maar van iemand van een taxicentrale. De tweede melding, vrijwel direct daarna, komt van AAGrunol's overbuurman Philips. Pas enkele minuten later meldt AAGrunol zelf de brand bij de brandweer. De brandweermensen zijn

dan al vlakbij het bedrijf. Volgens de Algemene Politie Verordening is het bedrijf verplicht een brand direct te melden, ook al beschikt men over een eigen bedrijfsbrandweer. AAgrunol ontkent de aantijgingen. Tegen het snel melden van een brand per mobilofoon, zoals de taxichauffeur dat heeft gedaan, kan zij nooit op, zegt de directie. De brand heeft een belangrijk staartje. De toenmalige brandweerofficier Wil Wester: 'De politie, de GGD, mensen van de gemeente, een paar brandweelieden; we stonden met z'n allen naar die brand te kijken. Opeens zag ik vlak onder de brandende reactor vaten staan met chloor. Ik zei tegen de anderen: moet je daar eens kijken. Daar

Oosterpoortbewoners vergaderen over AAgrunol

staat een vat met chloor en daar en daar en daar... Als de brand overslaat zijn we er met zijn allen geweest!' Naar aanleiding van deze gevaarlijk situatie wordt afgesproken dat bij een toekomstige brand niet meer iedereen het terrein op mag. Eerst zullen een paar brandweelieden poolshoogte nemen en pas als het veilig is, mogen anderen worden toegelaten.

Op 10 juli 1975 zegt de provincie het bedrijf de wacht aan. AAgrunol krijgt twee maanden de tijd te voldoen aan de eisen die de Hinderwet en de Wet op de Luchtverontreiniging stellen. De overheid constateert een gebrek aan orde en netheid op de terreinen en de opslag van grondstoffen, de elektrische installatie, enzovoort. Hoewel AAgrunol begin dat jaar ook al gewaarschuwd was, zegt de directie dat de wijzigingen nooit op zo'n korte termijn kunnen worden uitgevoerd.

In Groningen gaan geruchten dat het slecht gaat met het bedrijf. De vraag naar bestrijdingsmiddelen, waarvan steeds meer nadelen bekend worden, neemt af. Verder zou het bedrijf ook zelf weg willen uit de Oosterpoort. Als mogelijke vestigingsplaatsen worden genoemd: een locatie langs de Euvelgunnerweg in Groningen, of een verhuizing naar Veendam of het Eemskanaal.

Werk of milieu

De Milieugroep Oosterpoort en de Milieufederatie staan inmiddels op scherp. In 1976 vindt een ramp plaats in het Italiaanse Seveso. Door brand in een chemische fabriek komen kankerverwekkende dioxines vrij. De omgeving van de fabriek wordt onherstelbaar verwoest. Bij AAgrunol in Groningen ligt trichloorfenol opgeslagen, een stof waaruit bij brand eveneens dioxines kunnen vrijkomen.

In november 1976 laat dr. H.M. Klouwen, Inspecteur voor de Volksgezondheid, weten dat de fabriek wel bijzonder ongelukkig is gesitueerd. Klouwen nu: 'In die brief aan het gemeentebestuur verwezen we naar die calamiteiten en de mogelijke verspreiding van stoffen in de directe omgeving. Onze conclusie was: het bedrijf kan niet meer in de wijk gehandhaafd worden. Kwamen we laat met die brief? Ik weet het niet. We wilden er zeker van zijn dat er geen discussie meer zou volgen. We hebben onze tijd genomen voor de eindaanval op AAgrunol. Met die brief kregen we trouwens niet de handen op elkaar van de gemeente. Buiten tierde aan de telefoon: 'Jullie doen maar wat vanuit een ivoren toren'. Zij wilden het bedrijf, de werkgelegenheid, behouden.'

Op 7 april 1977 gaat 's nachts in een opslagloods 3000 kilo zwavel in vlammen op. Er ontstaat een grote wolk zwaveldioxide die over de Europaweg naar het industrieterrein aan de andere kant van de snelweg waait. Terwijl de brandweer voortdurend metingen verricht sluit de politie de Europaweg tussen het Damsterdiep en het Europaplein (toen nog een rotonde) af voor alle verkeer. De brand wordt even na vier uur ontdekt en de bedrijfsbrandweer wordt gealarmeerd. Deze is met ongeveer tien man al aan het blussen als de later gewaarschuwde brandweer voor de poort staat. De oorzaak van de brand blijft onbekend. ■